INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Trojice pracovních listů pro práci s lyrikou ve vyšších ročnících 1. stupně ZŠ.
Tematika: DÉŠŤ

Jitka Zítková
Pedagogická fakulta MU
zitkova@ped.muni.cz

Tři pracovní listy se vztahují k jedné lyrické próze a čtyřem lyrickým básním s tematikou deště – próze Zdeňka Kriebela *Hra na déšť*, básním *Bouřka* a *Básnička o duze* Josefa Hanzlíka a Daniely Fischerové a básním *Kde je voda doma* a *Prší* Michala Černíka a Věry Borské.

Úkoly v pracovních listech mají téměř výhradně ráz literárněvýchovný. Jejich cílem je rozvíjení literární kompetence žáků 4.-5. ročníku. Úkoly korespondují mj. s těmito očekávanými výstupy a učivem literární výchovy ve 2. období základního vzdělávání:

- vyjádření pocitů a dojmů z přečteného,
- jednoduchý rozbor literárního textu,
- rozlišování různých typů uměleckých textů (báseň, lyrika),
- užívání elementárních literárních pojmů,
- tvorba vlastního literárního textu,
- výrazný přednes a jednoduchá dramatizace,
- vytváření výtvarného doprovodu k textu.

Úkoly vždy vycházejí ze specifických rysů (literárních zvláštností) daného textu. Mohou být využívány jak přímo v literární výchově, tak v šířeji koncipované výuce s daným tématem, od mimoliterárních přesahů tematiky se v nich ale většinou odhlíží.

Každý pracovní list má dvě strany (předpoklad oboustranného tisku) a za každým jsou uvedeny stručné metodické poznámky, které doplňují nebo upřesňují obsah pracovních listů a optimální způsob práce s nimi.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Pracovní list 1

HRA NA ……
Zdeněk Kriebel

Je to bubeník?

Když přijede, město zavírá okna. Lidé nerozumějí bubeníkovi. Bubnuje drobounkými paličkami na bubínky kaluží. Paličky se jen kmitají. Bubnuje na výkladní skříně. Bubnuje na římsy a na kapoty aut, až se práší. Na deštníky a na širáky muchomůrek. Bubnuje na velikánské ucho lopuchu a žabky začínají skákat. Bubnuje na všechno, nač přijde! Všechny náprstky jsou poďobané jeho drobnými paličkami. Na plech bubnuje nejraději. Žádný hráč nedokáže tak rychlé a podivuhodné rytmy.

Je to sklenář?

Má hrkavou káru. Zasklí kdejakou kalužˇ. Zasklí i to, co se nezasklívá, a pracuje rychle. Když skončí svou práci, zanechá za sebou skleněné město. Dívky opatrně tančí, aby nešláply do zrcadel, ve kterých stojí na hlavě skleněné město. Je to sklenář – a je to sklenář!

Je to podomní prodavač?

Chodí od ulice k ulici, od domu k domu. Z košíku na břiše mu visí nylonové tkanice až na zem. A jedna pentle. Je z modrých, zelených, fialových a červených proužků. Ta ale není na prodej. Tu má jen tak. Prodává parku zrcátka a ptáky, kteří se za ním rozezpívají, když odchází.

Je to prodavač – a je to prodavač!

Je to architekt?

Cože udělal? Píše se o tom ve všech světových novinách! Jediným obloukem překlenul hory a doly! Jaký železniční most z jednoho konce světa na druhý! Je celý ze sedmibarevného betonu. Co chvíli po něm hřmí v dáli vlak. Po tom mostě by měly jezdit děti z obou konců světa a navštěvovat se. Žádný architekt neumí takový vzdušný most. Škoda ho, škoda. Vzala ho voda.

Je to architekt – a je to architekt!

Je to nestyda?

Načernil nám nakonec patník v koutě domovních vrat, nebo nenačernil nám patník u domovních vrat? A na podezdívce – kdo zanechal mapu mokrého světadílu? Nakonec mrholí tak drobounce, jako když lulají mušky.

Je to ……. .

1. Kdo je to? Doplň chybějící slovo v názvu a závěru textu.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

2. Proč lidé „bubeníkovi“ nerozumějí?

   Protože ……

3. Za co v prvním odstavci „bubeník“ nemůže? Co je mu přisouzeno nesprávně?

   ……

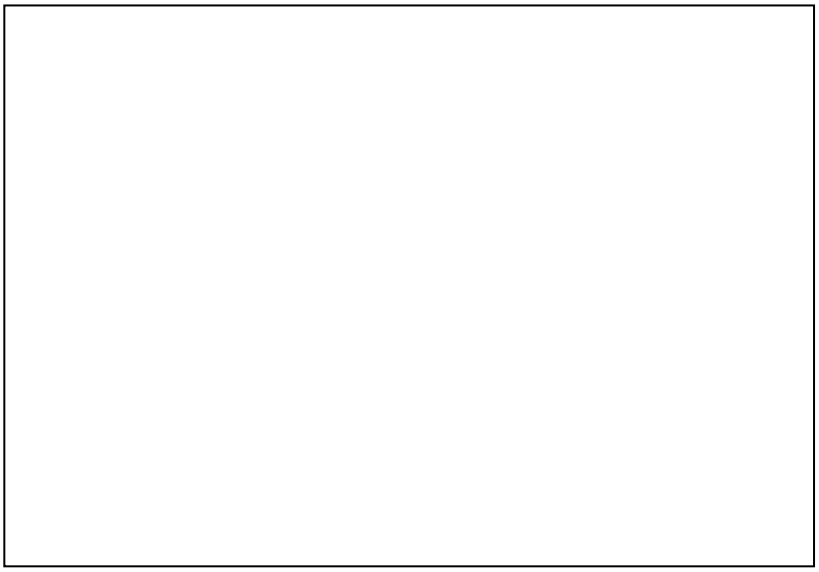
4. Proč má podle tebe „sklenář“ hrkavou káru? Co to asi znamená?

   ……

5. Jak rozumíš větě „Dívky opatrně tančí, aby nešláply do zrcadel, ve kterých stojí na hlavě skleněné město.“?

   ……

6. Nakresli zboží „podomního prodavače“ – nylonové tkanice, pentli, zrcátka. Můžeš doplnit podle vlastní fantazie, co dalšího by ještě mohl prodávat.

7. Vymysli další možnost, kým by dědšť mohl být a proč:

   ……

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Pracovní list 2

BOUŘKA
Josef Hanzlík

Nad rybníkem
pohádal se Šepot s Křikem.

Šepot šeptá,
že se Křika na nic neptá,

ale Křik mu nerozumí,
a tak křičí, až nás uši brní.

Oběma, jak se hádali,
slzy jak hráchy padaly.

Po bouřce náhle zmizeli.
A králík vidí ze zelí:

na nebi svítí duha
a na rybníku druhá!

1. Kdo (co) je podle tebe Křik? - ……

   Kdo (co) je podle tebe Šepot? - ……..

   Co doprovázelo jejich hádku? - …….

2. Jakými různými slovesy můžeme vyjádřit, že prší (vyjádřit různou sílu deště)? Napiš jich co nejvíc:
   ……...

   ……..

3. O vodě v rybníce se v jiné básničce říká, že „leží naznak“ (= je klidná, stojatá). Zkus nápaditě vymyslet, co by mohla dělat voda:

   v řece - …….

   v moři - …….

   v horském potůčku - ……..

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

ve vodopádu - …….

v potrubí - …….

v botě - ……..

Personifikace (zosobnění) = přenášení lidských vlastností (vlastností živých bytostí) na neživé věci, zvířata, rostliny i abstraktní pojmy.

4. Vymysli pohádku o tom, jak si šel zajíc pro duhu (barevnou pentli) do rybníka:

……

……

……

…….

…….

…….

……..

……..

……..

……..

……..

……..

5. Nauč se výrazně recitovat básničku o duze, která je tak trochu jazykolamem. Recitaci můžeš spojit s nakreslením obrázku podle „rady“ autorky.

BÁSNIČKA O DUZE
Daniela Fischerová

Mrholí a voní vzduch

Vezmi sedm různých tuh
Namaluj si sedm pruhů
sedm pruhů do půlkruhu
sedm barev sedm stuh

A máš na obrázku duhu!
Nejduhovatější duhu
ze všech duhovatých duh

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Pracovní list 3

KDE JE VODA DOMA
Michal Černík

Když se voda narodí,
tak je maličká
jako slza,
jak deštivá kapička.

A komu že se voda narodí?
Nebi, nebo hlíně?
A kde je voda doma?
V mracích, v řece, nebo v kalužině?

Každá voda má své kapky,
tu velikánskou rodinu.
Každá voda má své dno
a nahoře zas hladinu.

Když se do ní podíváš,
ukáže ti vlastní tvář.

Myješ se a z hrsti
utíká ti mezi prsty.

Kde se nejlíp daří vodě?
Na svobodě.
Kbelík, vana, láhev, sklenice,
to je pro ni věznice.

Co je led a sníh a jinovatka?
Voda přemožená mrazem.
Co jsou mraky?
Voda, která spadne na zem.

Za kapičkou kapka chvátá,
až je plno bláta.
Zaťukaly jemně.
Otvírá jim země.

1. Michal Černík v některých verších píše o vodě jako o živé bytosti. Vypiš příklady:

   .....

   .....

   Verš = jeden řádek v básni.

2. Ve které sloce je řeč o různých podobách (skupenstvích) vody a která to jsou?

   ……

   Sloka = jednotka básnického textu, která se skládá z minimálně dvou graficky oddělených veršů.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

3. Přečti si další básničku:

……..
Věra Borská

Kde je kapka?
Z mraku padá!
Země je už nedočkavá.
A vtom cosi
zacinká –
to se kapce
podlomila
při přistání
kolínka.

Které části básně Michala Černíka je podobná? Označ tuto část.

V čem všem jsou si podobné? V obou je řeč o: ……...

……...

4. Jaký výstižný nadpis bys básničce Věry Borské dal/a? Dopiš nahoru místo teček.

5. Zkus nakreslit přistání dešťové kapky:

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Metodické poznámky

Poznámka k Pracovnímu listu 1 (Z. Kriebel: Hra na déšť):

První úkol je jednoduchou hádankou. Úkoly číslo 2 a 3 vedou žáky k porozumění základní významové rovině textu. Lidé se před deštěm skrývají – zavírají okna, otvírají deštníky... Žáci mohou tyto přímo uvedené skutečnosti podle vlastního uvážení a fantazie rozšiřovat, doplňovat (uvádět další příklady „neporozumění dešti“). Vtipnou představu spojující déšť a vzhled náprstku jako příčinu a následek žáci jistě také bez problémů odhalí.

Jak budou žáci formulovat hluk deště vyjádřený obrazem „hrkavé káry“, to bude záviset na jejich individuálních představách (úkol 4). Pátý úkol je svým východiskem opět poměrně jednoduchý, v odpovědích oceníme ucelenost a výstižnost vysvětlení metafor.

Poslední dva úkoly jsou tvořivější. U úkolu výtvarného je třeba, aby žáci zachytili v textu básnicky vyjádřené reálné skutečnosti, tedy kreslili např. souvislé řetězce dešťových kapek, duhu, kalužiny apod. Také u posledního úkolu by měli uvažovat podobně jako Zdeněk Kriebel – tedy hledat profese-obrazy, které nějak korespondují s deštěm nebo jeho následky.

Pracovní list je vhodný k individuální práci, nevylučuje ani společnou práci menší skupiny.

Poznámka k Pracovnímu listu 2 (J. Hanzlík: Bouřka, D. Fischerová: Básnička o duze):

Text Josefa Hanzlíka je významově jednoduchý (otázka 1), proto ho provázejí spíše tvořivější úkoly jeho tématem volně inspirované. Při jejich plnění si žáci jednak rozvíjejí slovní zásobu (úkol 2), představivost a nápaditost (úkol 3), jednak vymýšlejí vlastní pohádku a připravují výraznou recitaci.

Pracovní list je vhodný pro práci menší skupiny, v níž se podaří shromáždit více nápadů a zároveň se domluvit na společném příběhu. Také text Daniely Fischerové umožňuje nejen samostatný, ale i sborový přednes několika žáků.

Poznámka k Pracovnímu listu 3 (M. Černík: Kde je voda doma, V. Borská: Prší):

První úkol neznamená pouze vyhledávání jednoduché personifikace (voda utíká, kapky chvátají, zaťukají), ale také motivů vytvářejících paralelu mezi vodou a životem člověka: voda se narodí, je někde doma, má vlastní rodinu. Druhý úkol směřuje k věcné informaci, kterou tento text obsahuje, má spíše mimoliterární charakter.

Ve třetím úkolu si mají žáci uvědomit, že krátká básnička Věry Borské (s názvem Prší) se vyznačuje obdobnými motivy jako závěr Černíkova textu – z mraku na zem padající kapky, jejich jemné zacinkání či zaťukání, vlídné až nedočkavé přijetí zemí.

Poslední dva úkoly mají tvořivější ráz a nevyžadují zvláštní komentář.

Pracovní list je vhodný k individuální práci, nevylučuje ani společnou práci menší skupiny.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.